

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

ISSN: 1302-3543

April/Nisan 2022, 25 (49): 197-208

Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli

From Anatolian Eres Ahi Avran Vali

Kadir Özköse

Prof. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı,
kadirozko60@hotmail.com | ORCID: 0000-0003-3977-3863

Makale Bilgisi/Article Information**Makale Türü/Article Types:** Biyografi/Biography**Geliş Tarihi/Received:** 04 Mart/March 2022**Kabul Tarihi/Accepted:** 21 Nisan/April 2022**Yayın Tarihi/Published:** 30 Nisan/April 2022**Yayın Sezon/Pub Date Season:** Nisan/April**Cilt/Volume:** 25**Sayı/Issue:** 49**Sayfa/Pages:** 197-208

Atıf/Cite as: Özköse, Kadir. "Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli [From Anatolian Eres Ahi Avran Vali]". Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi-Tasavvuf Scientific and Academic Research Journal 25/49 (Nisan 2022): 197-208.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Yayıncı/Published by: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/İstanbul Sabahattin Zaim University.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Kadir Özköse).

Anadolu Erenlerinden Ahi Evran-ı Veli

Öz

On ikinci ve on üçüncü yüzyıl Anadolu'da tasavvufi hayatın canlandığı bir dönemdi. Horasan, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye ve Endülüs sûfilere Anadolu'da bulundu. Horasan tasavvufundaki melâmet ve fütüvvet çizgisinin yansıması olarak Anadolu'da Ahilik geleneği teşekkül etti. Ahilik bir tarikat değildi. Ancak tarikat yapılanmasının unsurlarını içerisinde barındıran bir teşkilat oldu. Fütüvvet ahlakının toplumsal bir boyut kazanmasını sağladı. Sosyal, politik, askeri, ticari, mesleki ve kültürel sahada Anadolu'nun çalışma ve sosyal hayatına kalıcı izler bıraktı. Ahiliğin kurucusu Ahi Evran-ı Veli Anadolu'yu mayalayan Anadolu erenlerinden biri oldu. Haçlı seferlerinin perişan kıldığı, göçmen kitlelerin yoğunlaştığı, göçebe hayatı yaşayan Türkmenlerin iskan sorununun yaşandığı ve Moğol istilasının nüksettiği dönemde Ahi Evran-ı Veli bir umut oldu. Dağılmış kitleleri birleştirdi, Türkmenlerin yerleşik hayata geçmelerine öncülük etti, başıbozuk kitlelerin meslek ve sanat erbabı konumuna gelmelerini sağladı. Yeni yetişen neslin, genç kitlelerin, nefislerinin peşinden gidecek kitlelerin İslâmî değerleri içselleştirmesi ve tasavvufi zevki tatmalarına öncülük etti. Özellikle Beylikler döneminde Anadolu beylerinin can damarı Ahilik olmuştur. Ahilik sayesinde Anadolu'da yaşanabilir bir hayatın imkanı tescillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Ahilik, Ahi Evran-ı Veli, Anadolu, Ahlak

From Anatolian Eres Ahi Avran Vali

Abstract

The twelfth and thirteenth centuries were a period of revival of sufism in Anatolia. Sufis of Khorasan, Azerbaijan, Iran, Iraq, Syria and Andalusia met in Anatolia. Ahi-order tradition was formed in Anatolia as a reflection of the line of melamet and futuwwa in Khorasan sufism. Ahi was not a cult. However, it was an organization that contained the elements of the sect structure. It provided the morality of futuwwa to gain a social dimension. It left permanent traces on the working and social life of Anatolia in the social, political, military, commercial, professional and cultural fields. Ahi Avran Vali, the founder of the Akhism, became one of the Anatolian saints who leavened Anatolia. Ahi Avran Vali became a hope in the period when the crusades destroyed the lands, the immigrant masses intensified, the settlement problem of the Turkmen living a nomadic life was experienced and the Mongol invasion relapsed. He united the dispersed masses, led the Turkmens to settle into a settled life and enabled the irregular masses to become professionals and craftsmen. Especially in the period of principalities, the lifeblood of Anatolian chiefs was Akhism. Thanks to the Akhism, the possibility of a livable life in Anatolia was officialized.

Key Words: Sufism, Akhism, Ahi Avran Vali, Anatolia, Morality

من إريس الأناضول أخي أوران

الملخص: كان القرنان الثاني عشر والثالث عشر فترة لإحياء الحياة الصوفية في الأناضول. اجتمع الصوفيون من خراسان وأذربيجان وإيران والعراق وسوريا والأندلس في الأناضول. تشكل تقليد الأخوة في الأناضول باعتباره انعكاسًا لحظ الملامة والقوة في التصوف في خراسان. لم تكن الأخوة طريقة. ومع ذلك، فقد كان تنظيمًا يحتوي على عناصر هيكل الطريقة. قدم أخلاق الفتوة لاكتساب بُعد اجتماعي. ترك آثارًا دائمة على الحياة العملية والاجتماعية في الأناضول في المجالات الاجتماعية والسياسية والعسكرية والتجارية والمهنية والثقافية.

أصبح أخي أوران، مؤسس الأخوة، أحد قديسي الأناضول الذين يخمرون الأناضول. أصبح أخي أوران أملًا في الفترة التي دمرت فيها الحروب الصليبية، واشتدت حدة المهاجرين، واختبرت مشكلة الاستيطان للتركمان الذين يعيشون حياة بدوية وانعكس الغزو المغولي. أخي أوران وأتباعه هم من رواد إعادة البناء المادي والروحي للأناضول.

لقد وحد الجماهير المشتتة، وقاد التركمان إلى الاستقرار في حياة مستقرة، ومكّن الجماهير غير النظامية من أن تصبح محترفين وحرفيين. لقد كان رائدًا للجيل الجديد، الشباب، الجماهير التي ستبني شهواتهم، لاستيعاب القيم الإسلامية وتذوق المنفعة الصوفية. خاصة في فترة الإمارات، كان شريان الحياة لرؤساء الأناضول هو الأخوة. بفضل مجتمع الأخوة، تم تسجيل إمكانية الحياة الصالحة للعيش في الأناضول.

الكلمات المفتاحية: تصوف، مؤسس الأخوة، أخي أوران ولي، الأناضول، أخلاق.

1. Giriş

On üçüncü yüzyıl Anadolu'da hızlı değişimin yaşandığı bir asırdır. Batıdan gelen Haçlı seferleriyle büyük badireler atlatan Anadolu toprakları, Anadolu Selçuklu Devleti'nin planlı ve güçlü yapılanmasıyla tekrar toparlanmıştır. İzlenen iskan politikaları, gerçekleşen imar faaliyetleri, desteklenen kültür hizmetleri, artan ekonomik gelişmeler, sağlanan istikrarlı yönetim Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemen güç haline gelmesini sağlamıştır. Anadolu Selçuklu hükümdarları Anadolu'ya gerçekleşen göç dalgalarını fırsata çevirmiş, Türkmen kitlelerin Anadolu'yu mesken edinmelerini sağlamıştır. Göçebe kitlelerin yerleşik hayata geçmeleri için gösterilen özen kadar, Anadolu halklarının kaynaşması, dayanışması ve barış içerisinde yaşaması da dikkat çeken en temel hususiyet olmuştur. Anadolu aynı zamanda ilim erbabının, sanat eşhasının, maneviyat önderlerinin, sivil teşekküllerin, tasavvufi zümrelerin uğrak yeri ve ilgi sahası haline gelmiştir. Moğol istilası öncesinde Anadolu'ya yerleşen pek çok sûfi Anadolu'yu bir baştan bir başa dolaşarak huzur iklimine dönüşmesini sağlamışlardır. Gerçekleşen siyasî istikrar, kazanılan ekonomik haklar, güvenli hale dönüştürülen ticaret güzergâhları, desteklenen komşuluk ilişkileri, kazanç kapısına dönüştürülen Anadolu pazarları Moğol istilasıyla ciddi sarsıntılar geçirmiştir. Moğol istilası Anadolu topraklarında büyük yıkıma ve kıyıma yol açmış, siyasi istikrarı bozmuş, taht mücadelelerini hızlandırmış, kardeş kavgalarını artırmış, ekonomik gelişmeyi durdurmuş, ilmî hayatı sekteye uğratmıştır. Gerçekleşen bu olumsuz atmosferde Anadolu halkı asla hayata küsmemiş, yeniden yapılanmanın yollarını aramış, yabancı istilasına karşı beylerle halkları omuz omuza vererek yeniden toparlanmanın çabasını gütmüştür. Moğol istilası karşısında varlık mücadelesi veren en önemli isim Ahi Evran-ı Veli olmuştur. Ahi Evran-ı Veli'nin başlattığı, ilim, ahlak, iktisat, siyaset ve güvenlik mücadelesi Ahilik adıyla güçlü bir teşkilatın uzun soluklu bir şekilde Anadolu'da hayatiyet imkânını hazırlamıştır. Makalemizde

benimsenen temel ilkelerle hedeflenen amaca ulaşmak için konuya ilişkin sorgulayıcı ve yorumlayıcı bir yaklaşım sergilenmeye çalışılacaktır. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. Örnekleme esasına göre veriler toplanmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2. Ahi Evran-ı Veli'nin Kimliği

Hoyî nisbesi ile tanınan Ahî Evrân-ı Veli'nin asıl ismi Mahmud olup Nasiru'd-din lakabına ve Ebü'l-Hakâyik künyesine sahiptir. Doğup yetiştiği yer Azerbaycan'ın Hoy kentidir.¹ 93 yıl gibi bir ömür sürdüğü bilindiği için 566/1171 yılında doğduğu tahmin edilmektedir.²

Temel eğitimini Azerbaycan yöresinde aldıktan sonra ilim tahsilini sürdürmek üzere Maverâunnehir bölgesine girmiştir. Fahreddîn-i Râzî'nin (ö. 606/1209) yanında öğrenim hayatını sürdürdükten sonra Bağdat'a gitmiş ve orada Evhâdüddin-i Kirmânî'nin yanında ihtisasını tamamlamıştır. Evhâdüddin-i Kirmânî'nin yanında manevî gelişimini sürdürmeye çalışan Ahi Evran-ı Veli kalan ömrünü üstadına hizmetle ve ona eşlik ederek geçirmiştir.³ Evhâdüddin-i Kirmânî ile hoca ve talebe, şeyh ve mürid ilişkisi yanında Ahi Evran-ı Veli aynı zamanda Evhâdüddin-i Kirmânî'nin kızı Fatma Hatun ile evlenerek şeyhi ile sıhriyet bağı da kurmuştur.⁴ Şeyhine olan hürmetini her fırsatta dile getiren Ahi Evran-ı Veli eserlerinde şeyhinden bahsederken, Evhâdüddin-i Kirmânî'yi "şeyh-i yegâne" ve "şeyhu'l-vâhid" diye takdim etmektedir.⁵

Gerek Horasan bölgesinde gerekse Bağdat'ta bulunuşu Ahi Evran-ı Veli'nin çok yönlü yetişmesine imkan vermiş, fıkıh, kelim, hadis, tefsir, tasavvuf, tıp ve felsefe sahasında vukufiyet kesbetmesine yol açmıştır. İbn

¹ Veysi Erken, *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*, Berikan Yayınları, Ankara 2002, s. 35.

² Mikail Bayram, *Ahî Evren Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 16.

³ Bayram, *Ahî Evren*, s. 17.

⁴ Bayram, *Ahî Evren*, s. 20.

⁵ Mikail Bayram, *Şeyh Evhadü'd-Din Hâmid el-Kirmânî ve Evhadiyye Tarikatı*, Konya 1993, s. 86.

Sina (ö. 429/1037), Sühreverdi-i Maktûl (ö. 586/1191) ve Râzî'nin eserlerinden ve İhvânü's-Safâ Risalelerinden istifade etmiştir.⁶ İlmî kişiliğini yansıtan en önemli eseri *Letâif-i Gıyâsiyye*'dir. Dört cilt olarak kaleme alınan bu eserin ilk cildi felsefe, ikinci cildi ahlâk ve siyaset, üçüncü cildi fıkıh, dördüncü cildi dua ve ibadete dairdir. Tıbbâ dair kaleme aldığı *İlmü't-Teşrîh* isimli eseri ile felsefi sahada telif ettiği *Yezdan-Şinant* isimli eseri ilmî sahada dikkat çeken iki önemli eseridir. Şehristânî'nin İbn Sina'ya reddiye olarak kaleme aldığı *Müsari*' isimli esere Ahi Evran-ı Veli *Müsâriü'l-Müsâri*' isimli eserini yazmıştır. Sühreverdi-i Maktûl'ün eserini *Medh-i Fahr u Zemm-i Dünya*, İbn Sina'nın eserini *Tercümetü'n-Nefsi'n-Nâtıka*, Fahreddîn-i Râzî'nin eserini ise *Tercümetü Kitabi'l-Hâmisin fî Usûliddîn*, Sadreddin-i Konevî'nin iki eserini ise *Tercümetü't-Teveccuhi'l-Etemmi'n-Nahvi'l-Hakk* ve *Tercümetü Miftahi'l-Gayb* adıyla tercüme etmiştir.

Azerbaycan, Horasan ve Bağdat diyarlarında tahsilini tamamlayan Ahi Evran-ı Veli 602/1205 yılında Anadolu'ya gelip 603/1206 yılında Kayseri'ye yerleşmiştir. Şeyhi Evhadüddin-i Kirmânî ile birlikte Konya, Karaman, Aydın, Denizli, Antalya, Eskişehir ve İzmit gibi Anadolu kentlerini dolaşmış, Anadolu halkının sosyal hayatını, toplumsal sorunlarını ve geleneğini yakından tanımıştır. Kaynakların “evliya-yı kibar ve mahzar-ı esrar olan ittika-yı büzürkvardandır” diye tanıttığı Ahi Evran-ı Veli, tasavvufi tecrübesini Horasan'da Ahmed-i Yesevî'nin halifelerinin yanında gerçekleştirmeye başlamış, Bağdat'ta Evhadüddin-i Kirmânî'nin yanında seyr u sülûkunu tamamlamış, Konya'da bulunduğu dönemde Sadreddin-i Konevî'nin sûfî deneyimini ileri safhaya taşımıştır.⁷ Gezip gördüğü diyarlardaki kültürel dokuyu yakından özümseyen Ahi Evran-ı Veli bu birikimini Anadolu'da kuruluşunu gerçekleştirdiği Ahi teşkilatıyla gün yüzüne çıkarmıştır. Bağdat'ta Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah ile başlayan siyasi çevrelerle kurduğu yakın ilişkiyi devam ettirmiş, gittiği şehir ve

⁶ Bayram, *Ahi Evren*, s. 17.

⁷ Seyfullah Kara, *Selçuklular'ın Dini Serüveni Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Plânı*, Şema Yayınevi, İstanbul 2006, s. 294-295.

bölgelerdeki yönetici ve idarecilerle de yakın temas sağlamaya özen göstermiştir. Halk kitleleri, köylü ve şehirli kesimler, esnaf ve ticaret erbabı, ilim ve sanat çevreleri, beyler ve bürokrasi çevreleri ile birlikteliği toplumun her kesimine nüfuz etmesini sağlamıştır. Kısa zamanda etkili ve yetkili çevrelerin dikkatini çekmesi, yöneticilerin kendisine ilgi ve alaka göstermelerine yol açmıştır. Sivil topluluk oluşturarak saygınlık kazanması onun rehberliği ve teşviki ile Anadolu beylerinin Ahi zaviyelerinin kuruluşuna ön ayak olmasına yol açmıştır. Anadolu’da Ahilik teşkilatının neşv ü nema bulmasında emeği geçen en önemli isim I. Alaaddin Keykubad idi. Sultan I. Alaaddin Keykubad’ın isteği ile 625/1228 yılında Konya’ya yerleşti. Konya’da bir yandan esnaf kitlelerinin teşkilatlanmasını sağlarken bir yandan da Hankâh-ı Ziyâ ve Hankâh-ı Lâ’lâ’da müderrislik görevini yerine getirdi.⁸ Sultan Alaaddin Keykubad’ın talebi üzerine İbn Sina’nın *Risâle fi’n-nefsi’n-nâtika* isimli eserini Farsçaya çeviren Ahi Evran-ı Veli, kaleme aldığı *Mürşidü’l-Kifâyet* ve *Yezdân Şinant* isimli eserlerini de bizzat Sultan Alaaddin Keykubad’a takdim etti.⁹ Ahi Evran-ı Veli çalışma hayatının iş ve işleyişini sürdürürken Konya esnafının gönlünü kazandı, verdiği derslerle de çok sayıda öğrencinin yetişmesini sağladı.¹⁰ Türkmenlerle Ahileri himaye eden Sultan Keykubad’ın katkı ve destekleri ile Selçuklu kentlerinde esnaf dayanışması güçlendirilmiş, sanat ve meslek dalları desteklenmiştir. Ahî Evrân-ı Veli aynı zamanda eşi Fatma Hatun vasıtasıyla Bâciyân-ı Rûm teşkilatının kuruluşuna da öncülük etmiştir.¹¹ Bir siyasetname olarak kaleme aldığı *Letâif-i Hikmet* isimli eserini Sultan II. İzzeddin Keykavus'a sunan Ahi Evran-ı Veli, eserinde sultana şu hatırlatmalarda bulunmaktadır: “Allah insanı yemek, içmek, giyinmek, evlenmek, mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bütün ihtiyaçlarını karşılayamayacağına göre toplum hâlinde yaşamaya mecbur olan insanların demircilik, marangozluk gibi çeşitli san’at kollarına

⁸ Bayram, *Ahî Evren*, s. 20.

⁹ Bayram, *Ahî Evren*, s. 21.

¹⁰ Kara, *Selçuklular’ın Dini Serüveni*, s. 295.

¹¹ Bayram, *Ahî Evren*, s. 20.

yöneltilmeleri ve böylece her çeşit san'atın toplumda icra edilmesi gerekir."¹² Bu nasihatleriyle Ahi Evran-ı Veli devletin asli vazifesini hatırlatmakta, vatandaşlarının eğitimi konusunda devletin titiz olmasını dile getirmekte, eğitim ve öğretim vazifesinin gereğine işaretle bulunmaktadır.¹³

3. Ahi Evran-ı Veli'nin Mücadelesi

Devletin destek ve himayesini elden eden Ahî Evrân-ı Veli Anadolu şehirlerinde sanat dallarının yaygınlaşmasına, çalışma hayatının düzenlenmesine, meslek teşekküllerinin temellendirilmesine katkı sağlamıştır. Belki de Ahi Evran-ı Veli'nin en önemli işlevselliği göçebe Türkmen toplulukların yerleşik hayata geçmelerine ivme kazandırmasıdır. Deri atölyelerinin bizzat kendisinin rehberliğinde güçlenmesini sağlayan Ahi Evran-ı Veli her meslek teşekkülünün kendi içerisinde ve diğer meslek dallarıyla işbirliği protokolüne imkân sağlamıştır. Dericilerin pîri olarak 32 çeşit esnaf ve sanatkârlar zümresinin lideri olmuştur. Anadolu insanın sanat ve meslek becerisinin artmasına, atölyelerin yaygınlaşmasına, sanat kollarının güçlenmesine, meslek teşekküllerinin ilgi görmesine, alın teri ve el emeğinin saygınlığına katkı sağlamıştır. Farklı sanat kollarında çalışan kesimlerin Ahilik adıyla organize olmasını gerçekleştirmiştir. Ahi Evran-ı Veli bir yandan atölyelerde uygulamalı eğitim vererek değişik mesleklerin iş hayatına katkı sağlamasını gerçekleştirirken bir yandan ilim, ahlak, edep ve din eğitiminin öğrenilip yaşanmasına öncülük etmiştir. Bir esnaf edasıyla çalışıp üretirken diğer yandan da âlim bir şahsiyet olarak toplumu aydınlatmaya çalışmıştır. Medresede müderris, tekkede şeyh, atölyede usta, toplumda karizmatik lider, dost halkasında bir yaren olarak hem kendisi hem de çevresiyle Anadolu'da yeniden yapılanmanın ve güçlü bir medeniyetin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Ahi Evran farklı iş ve sanat kollarında usta ve çırak ilişkisini, yamak ve kalfa sorumluluklarını, çalışanlarla işverenlerin hukukunu ortaya koymak maksadıyla *Âğâz u*

¹² Bayram, *Ahi Evren*, s. 23-28.

¹³ Bayram, *Ahi Evren*, s. 23-28.

Encâm, Tabsira ve Menâhic-i Seyfi isminde halkın anlayabileceği bir dil ve üslupta kitaplar telif etmiştir. Farsça olarak yazdığı *Menâhic-i Seyfi* isimli eseri Kırşehir Emiri Seyfeddin Tuğrul'a takdim etmiştir. İlmihal tarzında kaleme alınan eser alanında ilk olması bakımından da ayrı bir öneme haizdir. Öyle ki Anadolu'da ilmihalcilik geleneğinin başlamasına yol açmıştır.¹⁴

Ahi Evran-ı Veli Moğol işgali ile sarsılan Anadolu esnafına umut oldu. Halkın beklentilerine karşılayıp yeniden toparlanmalarını sağladı. Meslek kuruluşlarının birlik ve beraberliğini sağlayıp Moğollara karşı güç birliği yapmalarını sağladı. Sanatın yaygınlaşmasına, ticaret ahlâkının tanzimine, üreticilerin desteklenmesine ve tüketicinin korunmasına özen gösterdi.¹⁵

Tarikatlardaki dergâh disiplinini işyerlerine uygulayan Ahi Evran-ı Veli girişimci ruhun, ahlakçı tabiatın, kaliteli üretimin ve helal kazancın, ticari dürüstlüğün egemen olmasını sağladı. Mürşid-i kâmilin rehberliğinde iş görmenin gereğine, bir ustanın yanında yetişmeye, güçlü bir geleneğin ihyasına çalıştı.¹⁶

Sultan I. Alaaddin Keykubat döneminde gerek bürokraside gerekse halk nezdinde itibar gören, ilgi ve desteği yakından hisseden Ahî Evran-ı Veli, Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde sıkıntılı anlar yaşadı. İktidar çevresiyle irtibatı azaldı. Sadettin Köpek olayından sonra Sultan II. Gıyaseddin iktidarına karşı oldukları suçlamasıyla Ahilerle Türkmenleri dışlamaya ve onlara karşı tepkisel bir yaklaşım sergilemeye başladı. Ahî Evran-ı Veli'yi de önde gelen Ahî liderlerini de tutuklattı. Ahilerle Türkmenlere karşı uygulanan yakın takip ve baskı politikası devam ederken bu kez Moğol istilası gerçekleşti. Köseadağ savaşında Anadolu Selçuklu ordusunu mağlup eden Moğol güçleri Anadolu'yu bir baştan bir başa işgale yeltendi. Anadolu'yu istila politikalarını hızla uygulamaya ve ilerlemeye

¹⁴ Mikail Bayram, "Anadolu Selçuklularından Günümüze Din Eğitimi", *Türkiye'de I. Din eğitimi Semineri*, A.Ü. İlahiyat Vakfı yay., Ankara. 23-25 Nisan 1981, s. 49-50.

¹⁵ Ziya Kazıcı, *İslam Kültür ve Medeniyeti*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s. 124.

¹⁶ Bayram, *Ahî Evren*, s. 49.

çalışan Moğollar Kayseri, Kırşehir ve Sivas'ta ahilerin sert direnişleriyle karşılaştı. Ahiler Kayseri'yi on beş gün süreyle müdafaa etmelerine rağmen, Moğolların şehre girmelerine engel olamadılar. Kayseri'ye giren Moğollarda şehirde Ahileri imha politikası uyguladılar, Ahilere ait evleri ve atölyeleri yıkıp ortadan kaldırdılar. Moğol işgaliyle aralarında Fatma Bacı'nın da bulunduğu Kayseri ahi ve bacıları tutuklanıp esir edildiler.¹⁷

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1245 yılında gerçekleşen ölümünden sonra saltanat naibliği görevini yürüten Celaleddin Karatay Moğolların tutuklattığı Ahilerle Türkmenleri serbest bıraktı. Diğer Ahiler gibi Ahi lideri olarak Ahi Evran-ı Veli de hapsedilmiş ve Denizli'ye yerleşmişti. İktidara gelen II. İzzeddin Keykavus Sadreddin Konevi'yi Denizli'ye göndererek, orada bulunan Ahî Evran-ı Veli'yi Konya'ya getirtti.¹⁸ 645/1247 yılında Konya'dan ayrılan Ahi Evran-ı Veli bu kez Kırşehir'e yerleşti.¹⁹ Ahiliğin teşekkülünde ikinci safhayı başlatan Ahi Evranı Veli Kırşehir'de Ahiliğin yeniden toparlanmasını sağladı. II. İzzeddin Keykavus ile IV. Rükneddin Kılıçaslan arasında vuku bulan taht kavgasını fırsat bilen Moğol güçleri Anadolu'ya ikinci kez girdiler. İkinci Moğol saldırılarına karşı Ahiler yeniden örgütlenip Moğol istilasını püskürtmeye çalıştılar. Anadolu'daki direnci kıran Moğollar, IV. Kılıçaslan'ı tahta çıkarırken, Ahî ve Türkmenlerin desteklediği II. İzzeddin'i iktidardan uzaklaştırdılar. Ahiler yeni yönetimin uygulamalarını kabul etmedi. Denizli, Karaman, Çankırı, Ankara ve Aksaray gibi merkezlerde bir dizi ayaklanmalar gerçekleştirdiler. IV. Kılıçaslan'ın iktidarına karşı gerçekleşen isyanların en büyüğü Kırşehir'de Ahi Evran-ı Veli ve çevresindekiler tarafından gerçekleştirildi. İsyanı bastırmak üzere gönderilen Emir Nureddin Caca Ahiler tarafından şehre sokulmadı. IV. Rükneddin'in gönderdiği takviye güçlerle şehir muhasara edildi. Takviye kuvvetlerle şehir zaptedildi ve direnişçiler kılıçtan

¹⁷ Bayram, *Ahi Evren*, s. 21.

¹⁸ Bayram, *Ahi Evren*, s. 22.

¹⁹ Bayram, *Ahi Evren*, s. 22.

geçirildi. Gerçekleşen bu kuşatmada öldürülen Ahi liderlerinden biri de Ahi Evran-ı veli oldu (27 Rebiulevvel 659/01 Nisan 1261).²⁰

4. Sonuç

Azerbaycan'dan Horasan'a, Bağdat'tan Anadolu'ya gelen Ahi Evran-ı Veli Horasan tasavvuf geleneğinin bir sonucudur. Fütüvvet ve melâmet anlayışının en bariz temsilcilerinden biri olarak fütüvvet ruhunun Anadolu'da şekillenmesine öncülük ve liderlik etmiştir. Anadolu'da İslâm kültür ve medeniyetinin gerek bireysel gerekse sosyal boyutta tesir etmesine katkı sağlamıştır. Taklitten öte tahkik bilincine ermeye, fetva düzeyinin ötesinde takva kıvamına ermeye, ruhsatlarla amel etmenin yanında azimetle amel etmenin gereğine, ilim erbabı olmak kadar amel-i salihleri işlemeye, bireysel kemâlat yanında sosyal kimlik kazanmaya özen göstermiştir. Ferdî ve içtimaî ahlâkın ölçülerine göre sağlam bir toplum oluşturmaya çalışmıştır. Ahi Evran-ı Veli'nin kuruluşunu gerçekleştirdiği Ahilik, Anadolu'da ortaya çıkan sosyal çalkantıları gidermiş, yaşanan idari, içtimai ve iktisadi boşluğu gidermenin çabası içerisinde olmuştur. Anadolu'da kardeşlik ve dayanışma atmosferini sağlamış, iktisadi hayatın tanzimini gerçekleştirmiştir.

²⁰ Bayram, a.g.e., s. 23-28.

Kaynakça

- Bayram, Mikail, *Ahi Evren Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- , -----, *Şeyh Evhadü'd-Din Hâmid el-Kirmânî ve Evhadiyye Tarikatı*, Konya 1993.
- Erken, Veysi, *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*, Berikan Yayınları, Ankara 2002.
- Kara, Seyfullah, *Selçuklular'ın Dini Serüveni Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Plânı*, Şema Yaynevi, İstanbul 2006.
- Kazıcı, Ziya, *İslam Kültür ve Medeniyeti*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996.
- Özköse, Kadir, "Tasavvufî Öğretiler Bağlamında Ahilikte Şahsiyet Eğitimi", *Uluslar arası Ahilik Sempozyumu "Kalite Merkezli Yaşam" Bildiri Kitabı*, haz. Ali Çavuşoğlu, 20-22 Eylül 2011, Kayseri 2011, s. 193-199.
- , -----, "Tasavvuf Kültüründe Kadının Yeri", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiri Kitabı -Ahilikte Kadının Yeri-*, 19-20 Eylül 2012, Kayseri 2012, s. 100-117.
- , -----, "Ahilikteki İş Ahlakı ve Mesleki Formasyonun Teşekkülünde Tasavvufun Rolü", *Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu*, ed. Mehmet Tıraşçı & Mustafa Said Akdoğan, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 2018, s. 17-28.
- , -----, "'Osmanlı Devletinin Yükseliş Dönemi ve Sonrasında Ahi Teşkilatının Dönüşüm Seyri", *V. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı*, ed. Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL & Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ & Doç. Dr. Ahmet DOĞAN & Öğr. Gör. Fatih ÇİL, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, Kırşehir 2019, s. 329-341.
- , -----, "Ahilik Bağlamında Tasavvufî Düşüncenin Günümüz Çalışma Hayatına Yansımaları", *VI. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL & Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ & Doç. Dr. Ahmet DOĞAN & Öğr. Gör. İsmail Kasap & Öğr. Gör. Fatih ÇİL, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, Kırşehir 2020, s. 311-318.